

RAFAŁ BUTOR

Źródła numizmatyczne w badaniach nad problematyką propagandy politycznej Decymusa Kłodiusza Albina

Lata 193–197 to bardzo ciekawy, a zarazem tragiczny okres w dziejach Rzymu. Po zamordowaniu ostatniego przedstawiciela dynastii Antoninów – Kommodusa oraz po krótkim panowaniu Publiusza Helwiusza Pertynaksa do rywalizacji o tron cesarski stanęło czterech kandydatów: Marek Dydiusz Julian, Lucjusz Septymiusz Sewer, Gajusz Pescenniusz Niger oraz Decymus Kłodiusz Albin. Ostatecznie ze zmagających zwycięsko wyszedł Septymiusz Sewer, ale okupione zostało to wojną domową, która spowodowała straty w ludziach oraz zniszczenia zarówno na wschodzie (wojna z Pescenniuszem Nigrem), jak i zachodzie Imperium (wojna z Kłodiuszem Albinem).

Spośród wymienionych pretendentów jedynie Septymiusz Sewer doczekał się żywego zainteresowania badaczy¹, natomiast trzej pozostali konkurenci do władzy nie wywołali wśród historyków takiego zaangażowania badawczego, jak założyciel dynastii Sewerów². Na szczególną uwagę zasługuje

---

¹ Nie sposób tutaj wymienić licznych prac poświęconych Septymiuszowi Sewerowi, odwołać się można zatem do bibliografii, którą podaje A. R. Birley: *The African Emperor Septimius Severus*. London 1988, s. 208–211, 258–273.

² Z najważniejszych: I. M. Ferrero: *La caracterización de Didio Juliano en la Historia Augusta*. In: *Symbolae Ludovico Mitxelena Septuagenario Oblatae*. Vasco Veleia 1985, s. 295–306; J. B. Leaning: *Didius Julianus and his Biographer*. „*Latomus*” 1989, Vol. 48, s. 548–565; M. Platnauer: *On the Date of the Defeat of C. Pescennius Niger at Issus*. JRS 1918, Vol. 8, s. 146–153; A. Harrer: *The Chronology of the Revolt of Pescennius Niger*. JRS 1920, Vol. 10, s. 155–168; G. M. Bersanetti: *Sulla guerra fra Settimio Severo e Pescennio Nigro in Erodiano*. „*Rivista di filologia e di istruzione classica*” (nowa seria) 1938, T. 16, s. 257–364; Tenże: *Su Pescennio Nigro*. „*Aegyptus*” 1949, T. 29, s. 76–90; C. Quagliozzi: *Caio Pescennio Nigro e la grande crisi dell'Impero nel III secolo*. Roma 1991; C. E. Van Sickle: *The Legal Status of Clodius Albinus in the Years 193–196*.

zwłaszcza Klodiusz Albin. Z punktu widzenia prawa był on jedynie cezarem (przy auguście – Septymiuszu Sewerze)³. Po wrogim wystąpieniu Sewera przeciwko swojemu zastępcy Albin został co prawda obwołany przez swoich żołnierzy augustem, ale zabrakło już formalnej decyzji senatu legitymizującej jego władzę⁴, co czyni go uzurpatorem. Pamiętać jednak należy, że było tak jedynie z prawnego punktu widzenia, który z praktyką miał niewiele wspólnego.

Chcąc zdobyć władzę w Imperium Romanum należało zatem przekonać do siebie jak największą liczbę obywateli, zwłaszcza tych służących w wojsku. Celowi temu miała służyć propaganda polityczna prowadzona przez wszystkich kandydatów do cesarskiej purpury.

Jedną z najważniejszych kategorii źródeł pomocnych w badaniach nad ideologią i propagandą polityczną są monety. Ich rola jest o tyle istotna, że są zabytkami pochodzącymi z danej epoki, nie dotyczy ich więc problem znany ze źródeł narracyjnych, a polegający na istnieniu niekiedy znacznej perspektywy czasowej między opisywanymi wydarzeniami a wytworzeniem źródła. Nie należy też zapominać, że monety doskonale nadawały się do rozprzestrzeniania promowanych przez władzę treści politycznych z racji tego, że docierały do wszystkich mieszkańców państwa niezależnie od ich statusu i miejsca zamieszkania⁵.

W jaki sposób zatem podszedł do tej kwestii opisywany przez nas pretendent do tronu? Aby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba najpierw wyjaśnić, czy Klodiusz Albin samodzielnie decydował o kształcie całego swego mennictwa, czy tylko jego części. Prowadził on bowiem politykę monetarną w podwójnym charakterze – najpierw jako cesarz przy boku Sewera (193–195), a potem jako august (195–197).

„Classical Philology” 1928, Vol. 23, s. 123–127; G. Alföldy: *Herkunft und Laufbahn des Clodius Albinus in der Historia Augusta*. In: *Bonner Historia – Augusta – Colloquium 1966/1967*. Bonn 1968, s. 19–38; A. J. Graham: *The Numbers at Lugdunum*. „Historia” 1978, T. 27, s. 625–630; prace o mennictwie tych władców podaje V. Zedelius: *Untersuchungen zur Münzprägung von Pertinax bis Clodius Albinus*. Leipzig 1975, s. 5–9.

³ C. E. Van Sickle (*The Legal...*, s. 123–126) twierdzi, że Albin – będąc cezarem – nie posiadał *tribunicia potestas* oraz *imperium proconsulare*.

⁴ Prawdopodobnie miał tego świadomość sam Albin, gdyż na swoich emisjach imperatorskich nie wspomina o władzy trybunskiej (*tribunicia potestas*), czyżby czekając na nadanie jej przez senat. Zwracają na to uwagę H. Mattingly, E. A. Sydenham: *The Roman Imperial Coinage*. Vol. IV. Part I: *Pertinax to Geta* (dalej: RIC IV/I). London 1936 (repr. 1968), s. 42.

⁵ Zdarzało się czasem, że różne grupy monet skierowane były do różnych grup społecznych, np. emisje monet złotych i srebrnych, które cyrkulowały wśród wyższych warstw społecznych przenosiły nieco inne treści niż emisje brązów docierających do warstw plebejskich. Zob. A. Kunis: *Rola źródeł numizmatycznych w badaniach nad ideologią i propagandą w państwie rzymskim*. W: *Rzym antyczny. Polityka i pieniądz*. Katowice 1993, s. 57.

Emisje „cezariańskie” Albina wybijano w mennicy rzymskiej. Wiemy jednak, że Rzym został zajęty przez legiony Septymiusza Sewera, Albin zaś stolicy nie opanował. Na ile więc monety Klodiusza Albina z tytułem cezara odzwierciedlały jego własny program polityczny? Można by rozstrzygnąć ten problem, opierając się na wzmiance Herodiana⁶, który twierdzi, że to Sewer nakazał bić monety z wizerunkiem cezara. Jednak w okresie, gdy Sewer wyruszał na kampanię przeciwko Nigrowi, Albin mógł poprzez swoich zwolenników w Rzymie choć w części wpływać na emisje monetarne tamtejszej mennicy⁷.

Najlepszym sposobem, który może pomóc w próbie rozwiązania tej kwestii, będzie przeanalizowanie materiału numizmatycznego i porównanie treści ideologicznych przedstawionych na rewersach monet Albina z lat 193–195 z tymi, jakie pojawiają się w mennictwie imperatorskim tego władcy. Należałoby także odszukać korelacje z polityką, także monetarną, prowadzoną przez Septymiusza Sewera w okresie wojny z Pescenniuszem Nigrem, ponieważ przyjmując, że to jednak august decydował o treściach propagowanych przez swojego cezara, to związki te byłyby widoczne.

Spośród monet Klodiusza Albina emitowanych w latach 193–195 jest kilka typów, które bezpośrednio odwołują się do augusta. Wymienić należy te z następującymi legendami na rewersach:

- a) PROVID. AVG. COS. (oraz asy z legendą PROVID. AVG. COS. S.C.)⁸,
- b) FORTVNAE AVG. COS II⁹,
- c) ANNONA AVG. COS. II S.C.¹⁰

Wydaje się oczywiste, że owym augustem jest Sewer, którego przezorność obdarzyła Albina tytułem cezara (a). Bogini losu Fortuna (b) miała zaś zapewnić mu pomyślność w wojnie z Pescenniuszem Nigrem. W przypadku legendy ANNONA AVG (c) charakterystyczne jest propagowanie gospodarności augusta (Sewera) przez odwołanie się do rzymskiej bogini Annony, będącej personifikacją urodzaju, bądź dostaw zboża do Rzymu lub aprowizacji wojska.

Ciekawe, że monety z legendami ANNONA AVG. nie występują już w mennictwie imperatorskim Klodiusza Albina, są zaś wybijane przez Septymiusza Sewera.

⁶ Herodian II, 15, 5.

⁷ Takie przypuszczenie wysunął V. Zedelius: *Untersuchungen...*, s. 75.

⁸ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 44, nr 1 a, b, c; RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 51, nr 50. W dalszej części artykułu przy identycznych legendach, na brązach różniących się tylko dodaniem S.C., w tekście będzie podana wersja legendy z monet złotych lub srebrnych, brązy zaś będą wyszczególnione tylko w przypisach.

⁹ Tamże, s. 45, nr 6. Znacznie mniej prawdopodobne jest oczekiwanie na sukcesję – por. Tamże, s. 41.

¹⁰ Tamże, s. 52, nr 51.

Można z dużą dozą pewności przyjąć, że wyżej wymienione typy monet realizowały program ideologiczny narzucony przez Sewera, gdyż w przeciwnym wypadku nie byłoby bezpośrednich do niego odwołań w legendach.

Inną grupą monet jest ta, których legendy już bezpośrednio nie odwołują się do Septymiusza Sewera, ale ich treść propagandowa na niego wskazuje, są to: FORT. REDVCI COS. II¹¹. Przedstawiają one boginię losu trzymającą ster i róg obfitości. H. Mattingly i E. A. Sydenham¹² wyrażają pogląd, że wyobrażały one nadzieję na powrót Albina ze swej prowincji Brytanii do Rzymu. Trudno jednak zgodzić się z tym stanowiskiem z dwóch powodów.

Po pierwsze, emisje te pochodzą z roku 194 lub 195, to jest z okresu, w którym august (Sewer) prowadził swoją kampanię przeciwko władającemu prowincjami wschodnimi Pescenniuszowi Nigrowi. Bardzo prawdopodobne jest więc, że nie chodziło tu o Albina, ale o bezpieczny powrót imperatora ze swej wyprawy na wschód. Po drugie wreszcie, legenda ta pojawia się często w mennictwie Septymiusza Sewera właśnie w okresach, w których prowadził on swe kampanie najpierw przeciwko Nigrowi¹³, a potem Albinowi¹⁴. W mennictwie imperatorskim tego ostatniego pojawia się zaś tylko raz i w dodatku na monecie brązowej (As)¹⁵.

Zgodną współpracę między augustem a cezarem propagowały monety z bardzo wymowną legendą CONCORDIA S.C.¹⁶; miały one dawać jasno do zrozumienia odbiorcom, że między dwiema najważniejszymi osobami w państwie panuje zgoda, zwłaszcza w obliczu wojny z groźnym pretendentem do tronu (Nigrem).

Wymienione przykłady świadczą, że faktyczną kontrolę nad poczynaniami Albina na polu propagandy politycznej na monetach sprawował Sewer, może nie bezpośrednio, ale przez zaufanych ludzi, którzy kontrolowali w jego imieniu działalność mennicy rzymskiej¹⁷.

Istnieją jednak emisje, które mogą wskazywać na istnienie samodzielnej polityki menniczej Albina w okresie, gdy posiadał tytuł cezara. Chodzi o monety z legendami na rewersach:

¹¹ Tamże, s. 44, nr 5 a, b (ryc.1); s. 53, nr 59, 64.

¹² RIC IV/I, s. 41.

¹³ RIC IV/I, *Septimius Severus*, s. 135, nr 350; s. 138, nr 1–5; s. 142, nr 376B–383A; s. 143, nr 383B–388; s. 150, nr 437A, 439; s. 151, nr 440; s. 152, nr 448 a,b–453.

¹⁴ Tamże, s. 155, nr 469, 477–479; s. 156, nr 479A–479B.

¹⁵ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 53, nr 64.

¹⁶ Tamże, s. 53, nr 62–63.

¹⁷ W Rzymie o interesy Sewera dbali: C. Domitius Dexter jako *praefectus urbi* oraz Flawiusz Juwenalis i Weturiusz Makrynus jako dowódcy gwardii. Zob. A. Birley: *Septimius Severus. The African Emperor*. London 1971, s. 164, 169–170; L. L. Howe: *The Pretorian Prefect from Commodus to Diocletian*. Chicago 1942, s. 68–69; J. Fitz: *The Policy of Septimius Severus in the Military Direction of the Civil War between 193 and 197*. In: *Acta of the Fifth International Congress of Greek and Latin Epigraphy*. Oxford 1971, s. 426; G. Vitucci: *Ricerche sulla Praefectura Vrbi in età imperiale*. Roma 1956, s. 119.

a) SAECVLO FRVGIFERO¹⁸, SAEC. FRVGIF. COS. II¹⁹, SAECVLO FRVGIFERO COS. II²⁰,

b) MINER. PACIF. COS. II²¹, MIN. PAC. COS. II²².

W przypadku pierwszej grupy (a) trzeba stwierdzić, że tego typu monety, przedstawiające młodzieńczą postać boga w aureoli z kaduceuszem w prawej ręce i trójzębem w lewej, pojawiły się jako pierwsze u Sewera²³, więc ich pojawienie się u Albina było odzwierciedleniem tego wzoru. Co ciekawe, motyw ten nie jest już obecny na monetach imperatorskich tego władcy z Lugdunum, co jeszcze bardziej skłania do refleksji, że inspiratorem emisji z legendą SAFCVLO FRVGIFERO był jednak Sewer. Mamy jednak jeden szczególny przypadek w tej grupie, na rewersie którego widać postać bóstwa w nakryciu głowy podobnym do tiary, siedzącą w długiej szacie na tronie z kłosaми w ręku, po obu jego stronach widać dwa sfinksy²⁴. Być może ten wzorzec łączy się z Hadrumentum, rodzinną miejscowością Klodiusza Albina²⁵, gdyż podobny znaleźć można na monecie z tego miasta²⁶. Nie oznacza to oczywiście, że wspomniany przykład nie powstał z inspiracji Sewera, mógł on przecież nakazać wybić serię monet upamiętniających miasto, gdzie urodził się jego cesarz.

Druga grupa (b), przedstawiająca wizerunek bogini Minerwy z hełmem, tarczą i włócznią oraz gałązką oliwną w dłoni, być może odwołuje się do prowincji Hiszpanii, gdzie czczono ją jako opiekunkę gajów oliwnych. Podobnie jest w wypadku monet z legendą COS II²⁷, przedstawiających Asklepiosa, którego identyfikować można z czczonym w Galii Apollem Grannusem²⁸.

Monety z wizerunkiem Minerwy i Asklepiosa (Apolla Grannusa) faktycznie mogły być próbą pozyskania przez Klodiusza Albina mieszkańców Hiszpanii i Galii. Czy działa się to za przyzwoleniem Sewera, nie wiemy. Pamiętać też należy, że o ile monety odwołujące się do „Minerwy przynoszącej pokój” pojawiają się w mennictwie imperatorskim Albina, to motyw Asklepiosa (Apolla Grannusa) nie jest już przez niego wykorzystywany. Czyżby więc władcy temu, kiedy otwarcie stanął do walki z Sewerem, nie

¹⁸ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 45, nr 12.

¹⁹ Tamże, s. 45, nr 8.

²⁰ Tamże, s. 45, nr 9 (a, b); s. 52, nr 56 (a, b, c); s. 53, nr 61 (a, b).

²¹ Tamże, s. 45, nr 7; s. 52, nr 54 (a, b, c).

²² Tamże, s. 48, nr 30; s. 53, nr 60.

²³ RIC IV/I, *Septimius Severus*, s. 93, nr 19; zob. też Z. Kádár: „*Saeculum frugiferum*” a *Katonacsászáró* penzein. „Numizmatikai Közlöny” 1961/1962, Vol. 60/71, s. 23 i nn.

²⁴ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 45, nr 10 (ryc. 2).

²⁵ V. Zedelius: *Untersuchungen...*, s. 76.

²⁶ W. Froehner: *Les médailles de l'empire Romain*. Paris 1878, s. 150.

²⁷ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 44, nr 2 (ryc. 9).

²⁸ RIC IV/I, s. 41; V. Zedelius: *Untersuchungen...*, s. 75.

zależało już na odwoływaniu się do uczuć religijnych mieszkańców Galii²⁹. Być może funkcję tę spełniały wybijane w Lugdunum monety z legendą GEN. LVG. COS. II³⁰.

Kto więc miał wpływ na emisje monet z wizerunkiem Minerwy i Asklepiosa? Wydaje się prawdopodobne, że mogły one powstać z inspiracji Albina lub jego zwolenników w Rzymie, ale musiało się to spotkać z akceptacją samego Sewera bądź ludzi, których pozostawił w stolicy, by pilnowali jego interesów³¹.

Pozostaje jeszcze zagadkowa moneta z legendą na rewersie P.M. TR. P. COS. III FEL. P. R., ale najprawdopodobniej jest to antyczny falsyfikat³².

Analizując przedstawione wyżej kwestie należy stwierdzić, iż wszystko wskazuje na to, że mimo wybijania monet z wizerunkiem cezara Decymusa Kłodiusza Albina mennica rzymska pozostawała pod pełną kontrolą augusta Lucjusza Septymiusza Sewera. Przemawia za tym wspomniana już wzmianka Herodiana³³ oraz przykłady zbieżności legend i ikonografii monet Albina z mennicy rzymskiej z monetami Sewera, a także brak kontynuacji niektórych charakterystycznych wzorów w mennictwie imperatorskim cesarza z Hadrumentum. Można więc przyjąć, że dopiero emisje z Lugdunum powstawały pod nieskrępowaną kontrolą Kłodiusza Albina i odzwierciedlały w pełni jego program polityczny, te więc możemy brać pod uwagę, opisując sposoby, jakie stosował w szerzeniu swojej propagandy.

Podstawową kwestią było poinformowanie mieszkańców imperium, że odtąd mają już do czynienia z augustem, a nie jak dotychczas z cezarem. Służyły temu awersy z tytułaturą IMP. CAES. D. CLOD. SEP. ALB. AVG.³⁴ oraz wizerunkami głowy lub piersia władcy w wieńcu laurowym (sam

²⁹ W tym czasie powinno mu na tym bardziej zależeć, gdyż w wojnie z Sewerem Galia, Brytania i Hiszpania stanowiły zaplecze Albina. W okresie, gdy był on jedynie cezarem, prowincje Galia i Hiszpania najprawdopodobniej nie były przez niego kontrolowane, na co zwraca uwagę C.E. Van Sickle: *The Legal...*, s. 126–127.

³⁰ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 47, nr 23 (a, b, c, d); s. 48, nr 24 (ryc. 5).

³¹ Zob. przyp. 17.

³² RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 46, nr 12A. H. Mattingly i E. A. Sydenham przypuszczają, że jest to fałszerstwo antyczne, do którego użyto stempla z rewersem Hadriana; posiadanie przez Albina władzy trybuńskiej wykluczało już C.E. Van Sickle: *The Legal...*, s. 125, powołując się na inskrypcję z 195 r., w której tytułatura augusta i cezara wygląda następująco: *Pro salute Imp. Caes. L. Septimi Severi Pertinacis Aug. Parthici – Arabici, Paethici – Adiabeni, pont. Max., trib. Potest. III, cos. II, p.p., et D. Clodi Septimi Albini Caes. [...]* (CIL, VIII, 26498). Jak więc widać, jeszcze w 195 r. Albin władzy trybuńskiej nie posiadał. Gdyby przyjąć, że moneta ta została wybita w Lugdunum w okresie, w którym Albin już jako samowładczy imperator władzę trybuńską musiał posiadać, to dlaczego tytułatura na awersie przedstawia go jedynie jako cezara. Zob. też przyp. 4.

³³ Herodian II, 15, 5.

³⁴ W różnych wariantach np.: IMP. CAE. D. CLO. SEP. ALB. AVG, IMP. CAES. D. CLO. SEP. ALB. AVG., IMP. CAES. D. CLO. ALBIN. AVG. etc.

wizerunek cesarza jest dużo gorszej jakości niż ten wybijany na monetach z mennicy rzymskiej, co może świadczyć o mniejszych umiejętnościach mincerzy z Lugdunum).

Istotną sprawą jest w tej kwestii imię Septymiusza w tytulaturze. Pojawia się ono już na monetach cezariańskich Albina z Rzymu, co może świadczyć, że uczynił to, by ukazać się jako wierny sojusznik Sewera. Dziwne jednak, że imię to nadal jest obecne na jego monetach imperatorskich, kiedy to był już w stanie wojny ze swoim dawnym sprzymierzeńcem. Być może było to jedno z imion samego Klodiusza Albina³⁵, choć wydaje się to mniej prawdopodobne, gdyż imię to jest nieobecne w tytulaturze monet z 193 roku³⁶.

Możliwa jest jeszcze inna interpretacja, która zakłada, że przyjęcie imienia Septymiusz faktycznie było gestem wobec augusta. Nie zniknęło zaś z emisji z Lugdunum, gdyż Albin chciał pokazać opinii publicznej siebie jako ofiarę agresji Sewera, mimo że był mu wierny. Nawet w czasie, gdy byli w stanie wojny, on „uczciwie” nadal dodawał do swej tytulatury raz przyjęte imię.

Najważniejszym jednak nośnikiem treści ideologicznych były rewersy monet. Także w mennictwie imperatorskim Klodiusza Albina są one odzwierciedleniem treści, które władca ten chciał propagować. Można je podzielić na trzy kategorie:

1. odwołujące się do ludności prowincji popierających Albina w walce z Sewerem;
2. propagujące cnoty, jakimi chciał emanować imperator wśród swych poddanych, przez odwołanie się do bóstw będących personifikacją tych cnót;
3. nawiązujące do wojny z Sewerem.

Do pierwszej z tych grup należy zaliczyć monety z legendami:

- a) MIN. PAC. COS II³⁷,
- b) GEN. LVG. COS. II³⁸.

Monety z wizerunkiem „Minerwy przynoszącej pokój” pojawiły się – jak już wcześniej wspomniano – w mennictwie cezariańskim Albina i prawdopodobnie odnosiły się do prowincji Hiszpanii. W tym jednak przypadku możemy już mieć dużą dozę pewności, że chodziło o schlebienie mieszkańcom tej prowincji i przecignięcie ich na stronę władcy³⁹.

³⁵ RIC, IV/I, s. 41; por. J. Balty: *Essai d'iconographie de l'empereur Clodius Albinus*. „Collection Latomus”. Vol. LXXXV. Bruxelles 1966, s. 23; H. V. Thierfelder: *Die römische Reichspolitik von Septimius Severus bis zum Senatskaisertum (193–238 n. Chr.) im Spiegel der Münzen*. „Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig” 1956/1957, Bd. 6, H. 3, s. 264.

³⁶ RIC, IV/I, *Clodius Albinus*, s. 44, nr 1 (a, b, c).

³⁷ Tamże, s. 48, nr 30.

³⁸ Zob. przyp. 30.

³⁹ Nie należy wykluczać, że „Minerwa Pacifera” miała wyrażać pragnienie pokoju, mógł to być kontrast do agresywnej i brutalnej wobec przeciwników polityki Sewera.

Odwołanie się do ducha opiekuńczego miasta Lugdunum jest zrozumiałe, wszak to w tym mieście działała mennica Albina i tam też założył on swą kwaterę główną po wylądowaniu na kontynent (jak wiemy, do tego czasu rezydował on w Brytanii). Ciekawe, że brak w mennictwie imperatorskim władcy treści, które odwoływałyby się do prowincji Brytanii oraz Galii (poza Lugdunum). Być może pozycja Albina na tych terenach była na tyle mocna, że nie potrzebował on dodatkowych działań propagandowych⁴⁰.

Druga grupa treści propagandowych, której celem było propagowanie cech charakteru władcy, mimo swej obszerności nie wnosi niestety do naszych rozważań wielu nowych treści. Odwołania do bóstw lub personifikacji cnót, takich jak: Aequitas, Felicitas, Fortuna, Moneta, Pax, Providentia, Salus, Spes spotykamy także u innych cesarzy i jest to kanon często powtarzany przez wielu władców w historii Rzymu.

Wyróżnić można z tego grona monety z legendą CLEMENTIA AVG. COS. II⁴¹, które nie są spotykane w mennictwie żadnego z kandydatów do władzy cesarskiej w latach 193–197, poza Albinem⁴². Owo nawiązanie do personifikacji łagodności może być odczytane jako chwyt propagandowy wymierzony w Sewera, który wślawił się okrucieństwem podczas swej kampanii przeciwko Pescenniuszowi Nigrowi.

Ostatnia grupa treści ideologicznych propagowanych przez mennictwo imperatorskie Klodiusza Albina obejmuje legendy i ikonografię, które łączą się z prowadzeniem działań zbrojnych przeciwko siłom Septymiusza Sewera. Można tu zaliczyć następujące typy:

- FIDES AVG. COS. II⁴³,
- FIDES LEGION. COS. II⁴⁴,
- FORTITVDO AVG. INVICTA⁴⁵,
- IOVI VICTORI COS. II oraz IOVIS VICTORIAE COS. II⁴⁶,
- MAR. VLT. COS. II oraz MARS PATER COS. II⁴⁷,
- VICT. AVG. COS. II⁴⁸,
- VIRTVTI AVG. COS. II oraz VIRTVTI AVGVSTI⁴⁹.

⁴⁰ Niewykluczone, że akceptacja ze strony ludności cywilnej nie odgrywała dla niego takiej roli, jak przychyłność legionistów, o których wierność musiał się troszczyć przede wszystkim.

⁴¹ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 46, nr 14 (ryc. 3).

⁴² Prawdopodobnie personifikacja łagodności (Clementia) lub zgody (Concordia) widnieje na monecie Julii Domny, żony Sewera (RIC IV/I, *Julia Domna*, s. 173, nr 600), ale nie dziwi to w tym przypadku, ponieważ cechy te tradycyjnie przypisywano kobietom.

⁴³ RIC IV/I, *Clodius Albinus*, s. 47, nr 17–18.

⁴⁴ Tamże, s. 47, nr 19–20 (a, b, c) (ryc. 4).

⁴⁵ Tamże, s. 47, nr 21.

⁴⁶ Tamże, s. 48, nr 25–27 (ryc. 6).

⁴⁷ Tamże, s. 48, nr 28–29.

⁴⁸ Tamże, s. 50, nr 43 (a, b, c, d, e)–46 (ryc. 7); s. 51, nr 47.

⁴⁹ Tamże, s. 51, nr 48 (a, b)–49 (ryc. 8).

Personifikacja wierności Fides jest zrozumiała w sytuacji, w której znalazł się Albin. W czasie wojny domowej bowiem najważniejszą rzeczą było nie stracić zaufania własnych żołnierzy, gdyż to właśnie siła militarna decydowała o tym, kto przywdzieje cesarską purpurę.

Odwołanie się do bogów Jowisza i Marsa także jest zakorzenione w tradycji rzymskiej. Bogowie ci tradycyjnie przywoływani byli w kontekście militarnym, gdzie mieli zawsze wspomagać emitenta w jego dokonaniach na polach bitew⁵⁰. Nie trzeba chyba zbytnio się zastanawiać, by odgadnąć, dlaczego na monetach Kłodiusza Albina pojawiają się legenda i wizerunek odwołujące się do bogini zwycięstwa (Victoria).

Nieco inny jest wydźwięk ideologiczny monet z legendami na rewersach typu FORTITVDO AVG. INVICTA oraz VIRTVTI AVG. COS. II. W pierwszym przypadku odwołaniu do męstwa i odwagi augusta towarzyszy wizerunek Herkulesa w lwiej skórze, natomiast na monetach drugiego typu aluzja do cech charakteru imperatora jest już bezpośrednia.

Na marginesie rozważań nad ideologią monet Albina trzeba na koniec zauważyć znamieny fakt, że znakomita większość emisji tego władcy wykonywanych w Lugdunum to denary, tylko dwa typy to aureusy, asy są zaś wyjątkowo rzadkie. Może to dać nam pewien pogląd na to, kto był odbiorcą tych monet. W denarach wypłacano żołd legionistom i to jest chyba powód ich dominacji. Aureusy byłyby w tym przypadku monetą o zbyt dużej sile nabywczej, jak na codzienne potrzeby żołnierzy, brzązy nastęrczałyby zaś trudności z racji dużej masy⁵¹. Głównym celem działalności mennicy z Lugdunum była więc potrzeba zapewnienia regularnego opłacania wojska. Thumaczyć to może pewien schematyzm ideologicznych treści prezentowanych na tych monetach.

Jak wynika z przedstawionych rozważań, badając problematykę propagandy politycznej Decymusa Kłodiusza Albina nie sposób uciec od analizy materiału numizmatycznego, jaki zachował się do naszych czasów. Działalność menniczą tego władcy podzielić trzeba na dwa okresy, które różnią się poziomem swobody Albina w decydowaniu o treściach ideologicznych propagowanych na swoich monetach. Niewątpliwie emisje z okresu 193–194, w którym zadowalał się rolą człowieka numer dwa w państwie, powstawały pod znacznym wpływem Lucjusza Septymiusza Sewera i powinny być rozważane jako część jego propagandy politycznej.

Zupełnie inaczej wygląda sprawa monet wybijanych przez Kłodiusza Albina w okresie 195–197 w mennicy z Lugdunum, po ogłoszeniu się im-

⁵⁰ Zob. P. V. Hill: *Aspects of Jupiter on Coins of the Rome Mint, A.D. 65–318*. „Numismatic Chronicle” 1960, Ser. VI, Vol. 20, s. 113–120.

⁵¹ Kwestię tę wraz ze stosownym stanem badań przedstawił A. Kunis: *Wojny a pieniądź. Z badań nad obiegiem srebrnej monety na wschodnim pograniczu Imperium Rzymskiego w epoce Sewerów (193–235)*. Katowice 1998, s. 16–17.

peratorem i włączeniu do rozgrywki o tron cesarski. Nie można mieć wątpliwości, że miał on wówczas pełną swobodę w kreowaniu treści ideologicznych przedstawianych na swoich monetach. Wykazał jednak dość schematyczne podejście do problemu, być może spowodowane brakiem czasu, mniejszymi umiejętnościami mincerzy z prowincjonalnej mennicy bądź po prostu określonymi (niskimi) wymaganiami głównych odbiorców monet z Lugdunum – legionistów.

---

1. Aureus

aw.: D. CLOD. SEPT. ALBIN. CAES. Głowa Albina zwrócona w prawo
rew.: FORT. REDVCI. COS. II. Siedząca Fortuna trzymająca ster i róg obfitości

2. Aureus

aw.: D. CL. SEPT. ALBIN. CAES. Głowa Albina zwrócona w prawo
rew.: SAECVLO. FRVGIFERO. COS. II. Saeculum Frugiferum siedzące na tronie, u dołu dwa sfinksy

3. Denar

aw.: IMP. CAE. D. CLO. SEP. ALB. AVG. Głowa cesarza zwrócona w prawo
rew.: CLEMENTIA AVG. COS. II. Stojąca Clementia trzymająca sceptrum

4. Denar

aw.: IMP. CAES. D. CLO. SEP. ALB. AVG. Głowa cesarza zwrócona w prawo
rew.: FIDES. LEGION. COS. II. Splecione ręce trzymające orła legionowego

5. Denar

aw.: IMP. CAES. D. CLO. SEP. ALB. AVG. Głowa cesarza zwrócona w prawo
rew.: GEN. LVG. COS. II. Bóstwo stojące przodem, trzymające włócznię i róg obfitości

6. Denar

aw.: IMP. CAE. D. CLO. SEP. ALB. AVG. Głowa cesarza zwrócona w prawo
rew.: IOVIS VICTORIAE COS. II. Jowisz stojący, zwrócony w lewo, trzymający włócznię i Victorię, u stóp orzeł

7. Denar

aw.: IMP. CAES. D. CLO. SEP. ALB. AVG. Głowa cesarza zwrócona w prawo
rew.: VICT. AVG. COS. II. Victoria krocząca w prawo, trzymająca wieniec

8. Denar

aw.: IMP. CAES. D. CLO. SEP. ALB. AVG. Głowa cesarza zwrócona w prawo
rew.: VIRTVTI AVG. COS. II. Virtus w hełmie, kroczący w lewo, trzymający parazonium i włócznię

9. Denar

aw.: D. CLOD. SEPT. ALBN. CAES. Głowa Albina zwrócona w prawo
rew.: COS. II. Eskulap stojący przodem z głową zwróconą w lewo, trzymający u stóp kaduceusza

Wszystkie reprodukcje za H. Mattingly, E. A. Sydenham: *Roman Imperial Coinage*. Vol. 4. Part I: *Pertinax to Geta*. London 1936 (reprint 1968). Ilustracje nie odzwierciedlają wielkości monet.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.